

תיקוני עירובין

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 310
שבט תשפ"ב

והנה יש לבאר שיש כאן שני חלקים שונים. א. דין המים שבתעלה בקטע שבתוך החצר. ב. כשרות המחיצה של החצר. הגמי והשו"ע מדברים לגבי להתיר למלאות מים מהתעלה לחצר, ולא מדברים על איסור הטלטול בחצר, ומבאר בה"ל (סי' שני"ו ס"א ד"ה אין) שמדובר בתעלה עמוקה י' טפחים בשיפוע תלול [בשיעור שמתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות], ולכן גם אם התעלה אסורה מ"מ החצר מותרת, כי יש לה מחיצות מדופן התעלה, והחצר סגורה בפני עצמה ללא התעלה. אבל אם התעלה אינה עמוקה י' טפחים או שהדפנות אינן משופעים כל כך, הרי החצר פרוצה לתעלה, ואם המים אסורים הרי גם החצר אסורה.

בתעלות בזמנינו בארץ אין המים עמוקים י' ולא תמיד מתלקט

אבל שני דינים אלו אינם מתאימים לתעלה המצויה בזמנינו בישובי הארץ, משום שיש לחלק בין התעלה של השו"ע לתעלות שלנו, שבשו"ע מדובר בתעלה עמוקה י' טפחים, ובמשנ"ב (סק"ב) מבואר שגם המים שבה עמוקים י' טפחים, ולכן היא חשובה להיות רשות בפני עצמה, והמחיצות של החצר אינם מתירים אותה, והנידון הוא איך להתיר את המים שבתעלה. אבל אם התעלה אינה עמוקה י', כותב המשנ"ב שם שאין צריך תיקון לתעלה, ולא צריך מחיצה שנכנסת במים, כי התעלה בטלה לחצר. וצריך לבאר דבריו, שהרי גם אם התעלה בטלה לחצר, אבל החצר עצמה תהיה אסורה, כי כעת אין מחיצה שסוגרת את החצר, הרי במקום כניסת המים וביציאתם אין מחיצה, וגם אם יש מחיצה מלמעלה הרי זו מחיצה תלויה, שהיא פסולה גם בלי החשיבות של התעלה, וא"כ כל החצר אסורה, ומה כוונת המשנ"ב שאין צריך תיקון.

מחיצה תלויה שעוברת מעל תעלת המים

אלא הביאור הוא שבאופן שהתעלה אינה עמוקה, יש דין עומד מרובה על הפרוץ מהמחיצה שלפני התעלה ואחריה, כיון שהתעלה אינה רחבה י' אמות [מדובר באמת המים שדרכה להיות ברוחב אמה אחת]. וא"כ בסתמא הפירצה שבכניסה וביציאה נחשבת סגורה, ורק כאשר היא עמוקה י' טפחים אז מתחילה הבעיה, מחמת שהיא חולקת רשות לעצמה ואינה נחשבת חלק מהחצר, ואז המחיצה שלפניה בגובה החצר אינה סוגרת את התעלה. ואז יכול להיות גם איסור לחצר, אם בקטע מסוים באמצע החצר יהיה שטח רדוד שאין לדופן של התעלה שיעור מחיצה, ואז החצר פרוצה לתעלה, וכל החצר נאסרת, ובאופן שמדובר במתחם או בישוב, יתכן שכל הישוב יהיה נאסר.

לפ"ז במקרה שלנו שהתעלה אינה עמוקה י' טפחים, אפשר להתיר מדין עומד מרובה מהגדרות שבצדדים, ואין צריך מחיצה בתוך התעלה [עד רוחב י' אמות ובקו ישר, כדיני עומד מרובה]. וכן המציאות בהרבה מקומות בארץ, שהתעלה אינה מתמלאת מים כל כך הרבה, אינה פוסלת את העירוב.

האם התעלה פוסלת או המים פוסלים

אמנם נחלקו הפוסקים בתעלה עמוקה י' טפחים ואין בה מים אלא פחות מ" טפחים. ויסוד השאלה היא האם מה פוסל זה עומק התעלה או חשיבות עומק המים. בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פ"ז) כתב שהיא מחלקת את עצמה מהחצר, והיא פרוצה החוצה ואסורה, [וממילא אם החצר פרוצה לתעלה גם החצר נאסרת], ובשו"ת ישועות מלכו (או"ח סי' כ"ט) כתב שאינה נאסרת, וניתרת במחיצה שלפניה. ובחזו"א (סי' קי"א סק"א) מבואר שדין זה תלוי במחלוקת הראשונים בדין לשון ים שנפרצה לחצר, מדוע אינה אסרת כמו אמת המים, ונקט החזו"א שבכל אופן שהתעלה עמוקה י' טפחים, אפילו אם אין בה מים, אינה ניתרת במחיצות שלפניה, כי הדפנות של התעלה מסלקות ועוצרות את העומד שלמעלה

עשיית עירובים למתחמים עבור ישיבות ברחבי הארץ

בתקופה זו רבו הפונים למוקד העירוב לבקש לסדר עירוב למתחמים שהם שכרו לערוך שבת, ביניהם יש ישיבות ידועות וסמינרים מחוגים שונים, שמבינים שכדי להביא ציבור איכותי למקום כלשהו, חובה לדאוג גם לכשרות של הטלטול בשבת, שיהיה ברמה מהודרת וטובה, כמו כל צורך הלכתי אחר, וזה לא איזה חומר למעונינים, אלא זה מעיקר שמירת השבת. אחרת הם מביאים את הציבור לנסיון שאינם יכולים לעמוד בו.

בשבת האחרונה נתבקשנו להקים עירוב במתחמים מקצוות הארץ, ביניהם היה מתחם בתוך ישוב נווה שנמצא דרומית לרצועת עזה, וכנגד זה לפקח על תיקון מתחם בתוך ישוב גורן שנמצא כמה קילומטרים מגבול לבנון, הגבול הצפוני של הארץ, ועוד מתחמים בתוך הארץ. אנו מודים להש"ת על הזכות לעמוד בתווך, להיות שלוחא דציבורא לעורר על עניני העירובים, להקים את העירובים ולפקח עליהם, להכניס את המודעות, שאנשים יבררו היכן יש עירוב, ידרשו מהמשכירים להקים עירוב, ויימנעו מלטלטל מחוץ לעירוב או כשאינו ברמה טובה.

אברכים מהשיעורים נותנים מענה בעשיית עירובים

לאור הביקוש אנו מרחיבים בס"ד את הצוות העוסק בשטח, ושולחים את בוגרי השיעורים לבדוק ולבנות את העירובים. האברכים מקבלים מכך תועלת עצומה, שהם משתמשים בלימוד הנפלא לעשייה בפועל ולזכות את הרבים. יחד עם העשייה הם לומדים דינים חדשים, שמים לב לשאלות, שואלים ומבררים במוקד את התשובה ואת הטעם ההלכתי של כל דבר. ובצורה זו גם השאלות יותר ברורות, יותר מדויקות, והתוצאה יותר כשרה ומהודרת.

עבודת העירוב בתיקון גדרות העירוב

השבוע התקשר אלינו אברך מנתיבות שלמד בעבר, ועמד השיעורים בשנה שעברה, ועמד בקשר עם האחראי על העירוב בשכונה שלו, כדי לראות את ההלכות גם בעירוב שהוא גר בתוכו, ולעזור לאחראי כשצריך עזרה. כעת לאור מצב התחלואה, האחראי לא היה יכול לצאת מביתו, ונתן את התפקיד לאברך הנ"ל שיבדוק את העירוב של כל השכונה, ובשבוע זה היה לאברך את הזכות של שמירת השבת של כל תושבי השכונה.

אנו שמחים בזכות שמוטלת עלינו, למרות שכעת קשה לעמוד בכל הביקוש שהולך וגדל, ומשתדלים להגדיל את המערכת ולהרחיב אותה, כדי שנוכל לתת מענה לכל הפונים, לכל השואלים המבקשים לשמוע דבר הלכה, ולכל המזמנים לעשות עירוב כהלכה.

האם תעלת מים פוסלת את העירוב כעת בתקופת הגשמים

באחד מהמתחמים שתוקנו בעירוב זמני מיוחד לצורך השבת שעברה, היתה תעלת מים שעוברת בתוך המתחם מצד לצד. בצד אחד של המתחם היתה גדר רשת שעברה בגובה השווה עם הקרקע שבצדדים, והתעלה שהיתה עמוקה כחצי מטר עברה מתחתיה, והגדר היתה תלויה באויר. וא"כ הקטע שהגדר תלויה, אינו כשר, כי מחיצה שיש תחתיה חלל ג' טפחים פסולה, לפ"ז יוצא שיש פירצה בגדר של כל המתחם, אמנם בסה"כ מדובר בפירצה קטנה באורך של מטר אחד, וא"כ לכאורה אפשר להתיר אותה מדין עומד מרובה על הפרוץ [שהגדר ישרה ולא משנה זוית].

אבל השאלה כיון שיש תחתיה תעלת מים, ומצאנו בגמ' אמת המים העוברת בחצר, אין ממלאים הימנה בשבת, ולא אומרים בה עומד מרובה על הפרוץ, אלא צריך לעשות מחיצה שיורדת טפח לתוך המים, א"כ גם כאן יצטרכו להשלים את הגדר לתוך המים. שאלה זו נפוצה מאוד בימים אלו, שיורדים הרבה גשמים, והתעלות בכל הישובים מתמלאות מים זורמים, האם הן פוסלות את העירוב.

צורת הפתח, ולמעשה מקפידים לעשות צורת הפתח, כדעת החיי אדם והחזו"א.^א

זה אחד מתוך עשרות מקרים שהמשכיר אומר שהכל מוקף גדר, ומגלים אחר כך שלפי הלכות עירובין זה לא נקרא מוקף, כי יש פירצה שאוסרת, ואסור לטלטל בין המבנים שבמתחם. לפעמים מסתדרים לתקן כשמגלים את הבעיה, ולפעמים לצערנו נשארים ללא פתרון. לכן חשוב לבדוק את הדבר מראש, ולא לחכות לשבוע האחרון. וק"ו לא לשעתיים לפני שבת.

ראש השיבה ששמע את הנתונים, ביקש שנשלח מישור מומחה מטעם מוקד העירוב, שיסדר עירוב מהודר כראוי לבחורי ישיבה, זה תנאי ראשון שלי בנסיעה כזו, שהשבת לא תהיה ח"ו עם חילול שבת, אחרי זה צריך לדאוג לאוכל ולשאר התכנית.

פירצה גם בגדר טובה מחמת הול שנסחף מהפינה

פנינו לאחד מהאברכים שלמדו בשיעורים, שרכש גם נסיון בשטח לאחר השלמת מסגרת הלימוד, והתלווה כמה פעמים לעשיית העירובים ביישובים, הוא לקח על עצמו את המשימה, הצטייד מראש באביזרים שצריכים להתקנת עירוב כזה, ויצא לדרך. כשהגיע למקום הוא עשה סיבוב על שאר הגדרות, וראה עוד כמה דברים שראוי לתקן. בשני מקומות היו חורים מתחת הגדר יותר מג' טפחים, וא"כ הגדר תלויה ואינה כשרה, אלא שאם זה קטע קטן פחות מ"אמות, והעומד מרובה על הפרוץ בגדר שהולכת בקו ישר, הפירצה נחשבת סגורה. אבל במקום השני היה חסר בפינה, ובזה ק"ל שפירצה בקרן זווית פוסלת בג' או ד' טפחים (שו"ע ומשנ"ב סי' שס"א סק"י).

ומ"מ לכאורה נראה שיש להתיר פירצה בגדר כזו, ע"פ דברי החזו"א (סי' ע"ב סק"ב) שבפירצה בקרן זווית אפשר להעמיד קנה בפינה, מכוון כנגד שתי הצלעות של הגדר, ואז כל גדר סוגרת צד אחד בקו ישר, ואין חיסרון של פירצה בקרן זווית, אלא זה שני פירצות נפרדות שכל אחת בקו ישר. לפ"ז כיון שיש לגדר עמוד פינתי שמחזיק את הגדר, והעמוד מתחיל מהקרע, א"כ הוא כמו הקנה של החזו"א, שבדאי נמצא מכוון כנגד שני הצדדים של הגדר, שהרי העמוד מחזיק את הגדר.

אבל באמת יתכן שהעמוד אינו כנגד הגדרות, וזה תלוי בסגנון הגדר. יש גדרות שהעמודים משולבים בתוך הגדר, וכך מצוי בגדרות שעשויות כמו סורגים, ויש גדרות שהגדר מחוברת מהצד של העמודים, וכן מצוי בגדרות רשת. ולכן אם העמודים משולבים בעובי הגדר, יוצא העמוד כנגד הגדר ממש, אבל אם הגדר מוצמדת מהצד, יוצא שהקו של העמוד מרובה של הרשת הוא לפני העמוד, וא"כ כשתמשיך את הרשת בקו ישר לא תפגוש בעמוד. ושמא י"ל שזה נקרא שהעמוד פוגש בעמוד. ולמעשה הוא תיקן את הפירצות, והשלים אותם ע"י קרשים סתומים את החללים, והמחיצה כשרה ללא שאלה.

מסכת קורונה מפני הקור השורר בימים אלו

שאלה אקטואלית לתקופה זו שהגיעה אל מוקד העירוב, מאברך שנסע לשבת ליישוב דתי ובו מקפידים מאוד שכל הנכנס לבית הכנסת יהיה עם מסכה על פניו, מחשש הידבקות בנגיף הקורונה, אבל אותו אברך לא רגיל לחוש לכך, כנהוג בצירוף שהוא בא ממנו, שכעת בחסד ה' עלינו החולי אינו מסוכן, וההוראה שלא לעשות דברים המפריעים בלימוד התורה והתפילה, כל מקום לפי חומרותיו והנהגותיו המשתנים מיום ליום. וא"כ היתה לו בעיה איך יקח מסכה לבית הכנסת, הרי בישוב הוא בודאי לא מטלטל, וכיום שאין לו שום שימוש ותועלת אישית מהמסכה, א"כ הרי זה טלטול בשבת גם כשהיא על פניו. אבל כעת שקר מאוד בחוץ, יש לו תועלת שהמסכה תשמור לו על פה והאף מהקור, אלא שבעיר שלו הוא לא ישים מסכה לצורך כך, האם כעת בישוב זה מציל אותו מדין טלטול בשבת.

והתשובה היא שמותר לו לעטות את המסכה לתועלת זו של שמירה מהקור, כיון שה משמש לו להצלה כלשהיא לגוף, הרי זה שימוש שהופך את המסכה למבויש. ובפרט שיש רבנים שסברו שכיון שכעת דרך הרבה מהעולם לעטות מסכה, זה הופך את הצורה הזו למבויש מקובל, ואכמ"ל. אבל גם לדעת הפוסקים שצריך שרק אם לובש לתועלת לגוף נחשב מלבוש, כמו שכתוב בגמ' על כיס שעשה הזב, מ"מ לא צריך דוקא את התועלת המיועדת לשאר האנשים, אלא כל שיש לו תועלת לשימוש הגוף, זה מועיל להחשיב את הדבר למבויש.

שלא יסגור את התעלה]. ולפי החשבון הזה יוצא שבמשנ"ב משמע שחולק על החזו"א, וממילא הבעיה תהיה רק כשיהיה במים עומק י' טפחים. כאמור בזמנינו בארץ ברוב המקומות אין עומק י' טפחים במים עצמם, אבל בתעלה עצמה יש עומק י' בהרבה מקומות, ולפי האמור זה יהיה תלוי במחלוקת הפוסקים. [יש להוסיף שכל זה נאמר לגבי דין עומד מרובה, ונחלקו האחרונים מה יהיה הדין בצוה"פ שתחתיה עוברת תעלה, ויש בזה כמה שיטות ואכמ"ל, אך בעירוב טוב מקפידים שהצוה"פ לא תעבור על תעלה או כל תל עפר שגבהו או עמקו י' טפחים בשיעור מחיצה].

דין פירצה בצינור פתוח שעובר מתחת הכביש

בצד השני באותו מתחם היה את הצד השני של התעלה, ושם עשו כביש מעל התעלה, ולצורך המים הכניסו צינור גדול כמו צינור ביוב, והמים עוברים דרכו החוצה. כאן הבעיה היא אחרת, שאין גם היתר של עומד מרובה, כיון שהצינור מתחיל בתוך המתחם במקום שאין גדר סמוכה לו בצדדים, ואין עומד מרובה על הפירצה שהמתחם פתוח אל השטח שביצור, והצינור הוא כרמלית, כי הוא פתוח החוצה [ויש בו יותר מג' על ג' טפחים, לכן אינו מקום פטור]. יוצא שהמתחם פתוח לכרמלית בלי היתר של עומד מרובה. ואע"פ שבכביש שמעל הצינור יש מחיצה כשרה או צורת הפתח, זה לא עוזר להתיר את הצינור, כי זה כמו שתי קומות, שהקיר שבקומה שניה, לא סוגר את השטח שבקומה הראשונה שמתחתיו, כי הקרקע מבדילה ביניהם, גם כאן המחיצה שעל הכביש אינה יכולה לגדור את הצינור שעובר מתחת הקרקע.

בעיה זו נראית בהתחלה כדבר מוזר, וזה דבר שאדם סתם לא מבחין בה, כי הוא בדק מסביב וכל הגדרות והפתחים כשרים, מה הבעיה שיש צינור בתוך החצר. אך כאמור לא מדובר בצינור של עשר ס"מ, ולא בור ביוב מכוסה, אלא צינור שיש בו ג' על ג' טפחים, והוא כמו מנהרה או קומה תחתית, שפתוחה מתוך המתחם אל השטח האסור בחוץ, והיא אוסרת את כל המתחם. דין זה שמעתי לפני כמה שנים מהרה"ג יואל שילה שליט"א, וכן הסכימו שאר רבני העירובים. וזה דבר מצוי מאוד בעירובים העירוניים, שדורש שימת לב מיוחדת ומקצועית.

סתירת פי הצינור ע"י לבוד

כדי להתיר העירוב, יש כמה פתרונות למקרים אלו, כל פתרון מתאים למקרה אחר לפי המציאות המתאימה לו. א. אם אפשר לסדר שגבול העירוב עובר לפני הצינור או אחריו במקום הפתוח, והתעלה אינה עמוקה י' טפחים, אז אפשר להתיר אותה בעומד מרובה כנ"ל, או בצורת הפתח שתעבור על התעלה. ב. אם הפתחים של הצינור לפני קו גבול העירוב, צריך לסתום את הפתח על ידי גדר רשת, שיש בה לבוד, והיא גם נותנת מעבר למים. בפתרון זה יש בעיה שהרשת צוברת לכלוכים שסותמים את המעבר של המים, לכן זה פתרון לשבת אחת, אך באופן קבוע זה בעייתי. במקרה הנ"ל הדרכנו את האחראי, לקחת ביום שיש רשת המונחת במקום מסוים, ולהניח אותה בפתח הצינור ולקשור אותה באופן שלא תיפול במשך השבת.

יש להוסיף שברשת הזו לא צריכים שיהיה דין מחיצה דהיינו גובה י' טפחים, אלא מספיק שהיא סותמת את פתח הצינור, כי עכ"פ ע"ז אין פירצה. [ואמרינן לבדו גם בדבר שאין בו דין מחיצה, אבל יש בו דין לסתום].

מתחם מגודר שיש בו פתח גדול שאוסר לטלטל

מתחם נוסף שהעמידו לו עירוב בשבוע האחרון, עבור ישיבה שנסעה לשבת עם קרוב למאתיים נפשות. היה שם שטח רחב מאוד, והכל היה מוקף גדר מסודרת וטובה, באופן שכאשר שוכרים את המקום אומרים למזמין שהכל מגודר, אבל כשפנו למוקד העירוב, ערכו בדיקה ראשונית באמצעות צילומי אוויר, וגילו שיש שני פתחים גדולים למתחם. יצרנו קשר עם המשכיר, והוא אישר שיש שני פתחים גדולים, באחד מהם יש שער שלא סוגרים אותו רק אפשר לסגור אותו, ובשני אין גם שער. כלומר שמבחינת עירוב אין למתחם היקף כשר, כי יש לפחות פירצה אחת שהיא יותר מ"אמות ואין לה צורת הפתח וגם אין בה שער. [בפתח שיש שער, נחלקו האחרונים האם אפשר להתיר שער פתוח בלי

